

ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย*

Human Security in Rights, Fairness and Equality through the Perspectives of Lesbians in Thai Society

¹ฐาปนี โปร่งรัศมี และ สุวิชา เป้าอารีย์

¹Thapanee Prongratsamee and Suvicha Paoaree

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

Graduate School of Social and Environment Development,

National Institute of Development Administration, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Wisdombythapanee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมในสังคมไทย ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาแนวทางการปรับกระบวนการทัศน์ด้านนโยบายและประเด็นกฎหมาย เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ คู่รักกลุ่มหญิงรักหญิง โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาคู่รักหญิงรักหญิงที่ใช้ชีวิตชีวิตคู่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี และมีช่วงอายุระหว่าง 25 - 50 ปี ทำวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ

ผลการศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ของกลุ่มหญิงรักหญิง 1) ด้านสิทธิ พบว่า กฎหมายยังไม่เอื้ออำนวยให้กลุ่มหญิงรักหญิงพึงได้รับให้สิทธิโดยชอบธรรมในฐานะพลเมืองทั่วไป เช่น สิทธิในการยื่นขอจดทะเบียนสมรส 2) ด้านความเป็นธรรม พบว่า ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมในการรับรองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งส่งผลไปยังสิทธิในการสมรส 3) ด้านความเท่าเทียม พบว่า ไม่ได้ได้รับความเสมอภาคเทียบเท่ากับบุคคลชายหญิงทั่วไป รวมถึงการมีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่าง แนวทางการแก้ไขปัญหและปรับกระบวนการทัศน์ทางสังคมนั้น รัฐบาลควรนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนมาปรับปรุงกฎหมายข้อกำหนดเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติให้สอดคล้องกับพันธกรณีตามสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง รณรงค์ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับสังคม ประสานกับภาคเอกชนใช้กฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองกลุ่มหลากหลายทางเพศและปราศจากการเลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ: ความมั่นคงของมนุษย์; สิทธิของหญิงรักหญิง; ความเท่าเทียม; ความเป็นธรรม

Abstract

The objectives of this research are: 1) to Study the security of human rights, justice, and equality through the perspective of the lesbian community in Thai society. 2) Explore

*Received September 8, 2021; Revised August 7, 2022; Accepted August 7, 2022

strategies to address the challenges related to human rights, justice, and equality in Thai society, from the perspectives of the lesbian community. 3) Examine policy and legal frameworks to enhance fairness and equality for the lesbian community in Thailand, within the context of Thai society. This was qualitative based research, including in-depth interviews were employed to collect data from the key informants who are lesbian couples living together for at least 4 years, aged between 25 - 50 years. The data analysis was conducted by thematic analysis.

The results of the study on the security of human rights among the lesbian community are as follows: Regarding rights, it was found that the laws do not adequately grant equal rights to the lesbian community as equal citizens. For example, they do not have the right to register their same-sex relationships. In terms of justice, it was found that their relationships are not recognized, which affects their rights, particularly in regards to marriage. In terms of equality, it was found that they do not receive equal treatment compared to heterosexual individuals, including the recognition of their gender identity. The study suggests that the government should align its policies and regulations with international human rights standards, specifically addressing the relevant issues outlined in international agreements. It also emphasizes the need for accurate knowledge and understanding within society, and collaboration with the private sector to use the law as a means of protecting and promoting the rights of diverse gender identities and eliminating discrimination.

Keywords: Human Security; The Rights of Lesbians; Equality; Fairness

บทนำ

ในยุคที่ความมั่นคงของปัจเจกชนมีความเกี่ยวข้องและรายล้อมไปด้วยประเด็นต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดสถานะความเสี่ยงต่อตัวปัจเจกบุคคลทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ในนาม “ความมั่นคงของมนุษย์” (Sudha, 2007) และถูกนำมาเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคมในบริบทประเทศไทย นับตั้งแต่การประกาศให้มีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม พร้อมไปกับการวางนโยบายในการสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคมที่สอดคล้องกับหลักการอันเป็นสากลอย่างเป็นรูปธรรม

ในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน เต็มไปด้วยปัจเจกชนและความหลากหลายต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงความกลุ่มหลากหลายทางเพศ และกลุ่มหญิงรักหญิง ที่ล้วนต้องการการเข้าถึงสิทธิ ความเป็นธรรม ความเท่าเทียมจากภาครัฐและสังคม ดังนั้น การทำความเข้าใจความมั่นคงของมนุษย์ในบริบทสังคมไทย ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มสตรีหญิงรักหญิงในสังคมไทยจะช่วยให้เห็นถึงสถานการณ์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของการเชื่อมโยงเรื่องสิทธิ ความเท่าเทียม และความเป็นธรรมตามกรอบกฎหมายและนโยบาย กับสำนึกและความตระหนักในเรื่องดังกล่าว อันเป็นการ ประเมินจากประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลภายใต้ความคุ้มครองทางกฎหมายที่พัฒนาขึ้นจากหลักการเรื่อง สิทธิ ความเป็นธรรมและความเท่าเทียม การศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาเชิงกฎหมาย นโยบาย และการยอมรับให้เกิดกลไกในการส่งเสริมและรองรับการมีอยู่ของกลุ่มคนที่หลากหลายในด้านเพศสภาพ

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษาวิจัย ได้แก่ (1) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบความยากจน หรือความสิ้นหวัง มีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Owen, 2010) (2) แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม โดยสิทธิ หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายให้การรับรอง ค้ำครอง และสามารถเรียกร้องให้บังคับตามสิทธินั้นในอันที่จะกระทำการหรือเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น สำหรับความเสมอภาค และความ เท่าเทียม มีที่มาจากหลักความเป็นธรรมทางสังคม ซึ่งสร้างขึ้นจากแนวคิดสัญญาประชาคมของ Rousseau (Anderson, 2002) เกี่ยวข้องอย่างมากกับการตระหนักถึงการกดขี่ผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ ทั้งในเรื่องของสถานะ และความไม่เข้าใจที่คนกลุ่มต่างๆ มีต่อผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ (3) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตีตรา (Labeling Theory or Stigmatization) ซึ่งทฤษฎีการตีตราเชื่อว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่ถูกนิยามโดยบุคคลอื่นในสังคม นำไปสู่การลดค่าของบุคคลผู้ถูกนิยามว่าเบี่ยงเบนให้มีสถานภาพต่ำกว่าบุคคลทั่วไป ทำให้ผู้ที่ถูกตีตราถูกผลักให้เข้าไปรวมกลุ่มและเกิดสังคมย่อยของตนเอง ผลของการรวมกันเป็นกลุ่มย่อยนี้ทำให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรม ความเชื่อ และการให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ ในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากสังคมใหญ่ (Link, Mirotznik and Cullen, 1991) (4) คำประกาศสิทธิทางเพศอาเซียน ปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิทางเพศ ซึ่งมีเนื้อหาว่า สังคมจะต้องเป็นผู้สร้างเงื่อนไขที่จะกำหนดความพอใจของบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงพัฒนาการสูงสุด และจะต้องเคารพในสิทธิทางเพศในทุกด้าน (Sukrarerk, 2003) (5) หลักการยอร์กยาการ์ตา (Yogyakarta Principles) เป็นหลักการว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนสากลในเรื่องเกี่ยวกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ โดยมีเนื้อหาสำคัญว่า “มนุษย์ทุกคนย่อมเกิดมาโดยอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างๆ บรรดาสิทธิมนุษยชนทั้งหมดล้วนมีความเป็นสากล มีความยืดหยุ่นซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแบ่งแยกจากกันได้ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน (Nitiwana and Leerasiri, 2017)

การศึกษาแนวคิดเรื่อง ความมั่นคงของมนุษย์ ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย จะสามารถช่วยให้เกิดการนิยามแนวความคิดเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” ที่เปิดพื้นที่ให้กับความเข้าใจและการตีความในบริบทประเทศไทยจากกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มหญิงรักหญิง กลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบางต่อการแสดงออก การสื่อสารผ่านอัตลักษณ์ทางเพศที่ทำทลายเพศสถานะของความเป็นชาย ที่เป็นผลมาจากวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าปัจเจกบุคคลแตกต่างกันตามบริบททางกายภาพ การศึกษานี้ทำความเข้าใจบริบทที่สัมพันธ์กันระหว่างบทบาทของรัฐและปัจเจกบุคคลในการนำเอาแนวความคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์มาในการกำหนดทิศทางการพัฒนานโยบายของประเทศไทย บนพื้นฐานและหลักการที่สอดคล้องกับคุณค่าสากล (Universal Values) อันเป็นรากฐานของการมุ่งไปสู่เป้าหมายแห่งความยั่งยืนของมนุษยชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมในสังคมไทย ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับกระบวนการทัศนด้านนโยบายและประเด็นกฎหมาย เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิง ในสังคมไทยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย งานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยภาคสนาม (Field Research) ดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) และการสัมภาษณ์อัตชีวประวัติเชิงลึก (In-Depth, Biographic Narrative Interviewing) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับมีขอบเขตด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ในมิติด้านด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ในสังคมไทย รวมถึงปัญหา อุปสรรค ผลกระทบทางสังคม แนวทางการแก้ไขปัญหา และการปรับตัวในการดำรงชีวิตของกลุ่มหญิงรักหญิง

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี โดยศึกษาจากข้อมูลที่เป็นเอกสาร (Document Research) ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ บทความและเอกสารทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม ด้านความเท่าเทียม รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเรื่องเล่า (Narrative Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และอัตชีวประวัติเชิงลึก (In-Depth Biographic Narrative Interviewing) เพื่อเก็บข้อมูลในการวิเคราะห์ด้านชีวิตประจำวัน สังคมที่ถ่ายทอดเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมของกลุ่มรักกลุ่มหญิงรักหญิง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นคู่รักกลุ่มหญิงรักหญิง โดยกำหนดขอบเขตในการศึกษาคู่รักหญิงรักหญิงที่ใช้ชีวิตชีวิตคู่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี และมีช่วงอายุระหว่าง 25 - 50 ปี และต้องการใช้ชีวิตร่วมกันและมีความมั่นคงในชีวิตคู่ สร้างครอบครัวร่วมกันตลอดไป

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการวางโครงสร้างการเก็บข้อมูลอย่างคร่าวๆ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้พัฒนาคำตอบเชิงโครงสร้างจากสิ่งที่เป็นความเข้าใจในระดับทั่วไป (Commonsense Perception) มาสู่การอธิบาย (Explanations) เกี่ยวกับเรื่อง ความมั่นคงของมนุษย์ สิทธิและความเท่าเทียม เพศสภาพและการดำเนินชีวิตของหญิงรักหญิง โครงสร้างทางการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในสังคมไทย กฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ที่ได้จากการวิจัย โดยนำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดระบบของข้อมูลที่ได้ผ่านเรื่องเล่า ท่าทาง สัญลักษณ์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาข้อมูล โดยนำเอาการตีความข้อมูล (Interpret) อย่างเป็นระบบจากข้อมูลผ่านการจำแนกประเภท เพื่อให้ได้โครงสร้างการวิเคราะห์ที่มีคุณภาพที่นำมาใช้ในการนำเสนอข้อค้นพบการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ใช้การพรรณนาในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกภาพและเสียงมาประกอบการการวิเคราะห์การนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยมีกรอบในการนำเสนอ ได้แก่ (1) ผลการศึกษา นำเสนอนิยามความมั่นคงของมนุษย์ในบริบทของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม ด้านความเท่าเทียมกัน ในมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิง โดยใช้หลักเกณฑ์ทางด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กับสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มสตรีหญิงรักหญิงในประเทศไทย และทฤษฎีทางสังคม ที่เกี่ยวกับสำนักพลเมืองมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกับแนวคิด เรื่องความมั่นคงของมนุษย์ของกลุ่มหญิงรักหญิง (2) การสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเพื่อการนำเสนอแนะ ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปพัฒนาเป็นนโยบายและสร้างความเข้าใจพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการนิยาม “ความ มั่นคงของมนุษย์” ในด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรมและด้านความเท่าเทียมในมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงใน สังคมไทย

ผลการวิจัย

การศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมผ่านมุมมองของ กลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความ เท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่า (1) ประเด็นด้านความมั่นคงของมนุษย์ ในมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิง หมายถึงการได้รับสิทธิ ความเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการเป็นพลเมือง สิทธิ ทางการเมือง ซึ่งโดยปกติเป็นหน้าที่ของรัฐในการให้หลักประกันและดูแลคุ้มครอง ปกป้องประชาชนทุกคน อย่างเท่าเทียมตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ มิใช่เพียงการที่รัฐตรากฎหมายออกมา เพื่อปกป้องและคุ้มครองสิทธิ แต่หมายถึงการที่รัฐ สังคม ให้การยอมรับและเคารพความแตกต่าง ความหลากหลายทางเพศ กำจัดอุปสรรคทางความคิดและทัศนคติที่เป็นอคติทางเพศ (2) ประเด็นด้านความ มั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่า ประเด็นของสิทธิของกลุ่มหญิงรักหญิง นั้น เนื่องจากเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้รับรองสิทธิให้แก่บุคคลในชาติว่ามีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียม ทางกฎหมายไม่ว่าหญิงหรือชาย หรือบุคคลใดๆ แต่กลับพบว่ายังมีกฎหมายบางประการที่ไม่ได้ให้สิทธิ อันชอบธรรมกับกลุ่มหญิงรักหญิง เช่น สิทธิในการยื่นขอจดทะเบียนสมรส เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้ การจดทะเบียนสมรสเฉพาะเพศชายกับเพศหญิงเท่านั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและหลักการ ยอร์กยากาตาว่าด้วยการใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ ทางเพศ โดยเฉพาะประเด็นสิทธิในการก่อตั้งครอบครัว ที่ระบุไว้ว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการสร้างครอบครัว โดยไม่ขึ้นกับวิถีทางเพศและ อัตลักษณ์ทางเพศ ดังนั้น ในความเห็นของผู้ให้ข้อมูล กฎหมายบางประการยังไม่ เอื้ออำนวยให้กลุ่มหญิงรักหญิงพึงได้รับให้สิทธิโดยชอบธรรมในฐานะพลเมืองทั่วไป จึงถือเป็นหน้าที่ของรัฐ ในการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องที่ขอด้วยกฎหมาย และให้ความคุ้มครองสิทธิของกลุ่มหญิงรักหญิงเหมือน คู่ชายหญิง (3) ประเด็นด้านความมั่นคงของมนุษย์ด้านความเป็นธรรมของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย ที่เป็น ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การรับรองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลทำให้คู่รักที่มี เพศเดียวกันไม่สามารถใช้สิทธิในการสมรส รวมถึงสิทธิในการรับบุตรบุญธรรมและการใช้เทคโนโลยีเพื่อ ช่วยเหลือในการมีบุตรได้ เนื่องจากมิได้มีฐานะเป็น “คู่สมรส” แล้ว ความมั่นคงของมนุษย์ด้านความเป็นธรรม ของกลุ่มหญิงรักหญิงยังเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมที่สังคมจะปฏิบัติต่อกลุ่มหญิงรักหญิงอย่างเหมาะสม ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ปราศจากการแบ่งแยก อคติทางเพศ รวมถึงความรุนแรง (4) ประเด็นด้านความมั่นคงของ มนุษย์ด้านความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่าความมั่นคงของมนุษย์ด้านความเท่าเทียม ในสังคมไทยของกลุ่มหญิงรักหญิง เมื่อเทียบกับบุคคลชายหญิงทั่วไปนั้น ยังคงไม่ได้รับความเสมอภาคและ ความเท่าเทียมจากสังคม ถูกกีดกันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าที่การงาน หรือแม้แต่การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ที่ควรได้รับซึ่งยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ปัญหาของความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เห็นในประเทศไทยซึ่งพอจะสังเกตได้ ในสังคมเป็นในรูปแบบของการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ความไม่เป็นธรรมทางเพศ ชายได้เปรียบกว่าหญิง

การเหยียดหยามทางเพศ ความรุนแรงและการทำร้ายสตรี รวมถึงการไม่ยอมรับการมีอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายและแตกต่าง โดยประเด็นของความมั่นคงด้านความเท่าเทียมที่ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหญิงรักหญิงมีความต้องการ ได้แก่ การยกย่องพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (พ.ร.บ. คู่ชีวิต) โดยการผลักดันการสมรสเท่าเทียม นอกเหนือจากการแก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 และร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตนี้ให้มีผลบังคับใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้สิทธิของกลุ่มคู่สมรสหญิงรักหญิง และชายหญิง มีสิทธิที่ได้จากการสมรสเท่าเทียมกัน รวมถึงความต้องการความคุ้มครองที่มีเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ เช่น การทำธุรกรรมการเงินร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการกู้เงินธนาคารเพื่อซื้อบ้าน การรับมรดกที่สร้างร่วมกันมาหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต และความต้องการการยอมรับจากสังคม โดยเฉพาะการยอมรับจากครอบครัวของตนเอง ซึ่งจะส่งผลอย่างยิ่งต่อการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมในสังคมไทย ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่า เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงทั้งในทางสังคมและระบบกฎหมาย ดังนั้นรัฐบาลควรมีมาตรการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนที่สะท้อนถึงสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรจะได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์ และการนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนมาใช้ในกลุ่มหลากหลายทางเพศ ดำเนินการปรับปรุงกฎหมายรวมทั้งกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับพันธกรณีที่มิอยู่ตามสนธิสัญญาอย่างถูกต้องและครบถ้วน ตลอดจนกำหนดกลไกและนโยบายให้สอดคล้อง รวมทั้งดำเนินการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างจริงจัง ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจกับความหลากหลายทางเพศแก่เด็กและเยาวชน เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีและสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ และกลุ่มหญิงรักหญิง มีการบูรณาการการทำงานกับภาคเอกชน เช่น แนวทางในการแก้ไขปัญหาส่งเสริมความเป็นธรรมต่อกลุ่มหญิงรักหญิง ปกป้องการกระทำใดๆ อันเป็นการไม่ยอมรับ หรือเสียสิทธิใดๆ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม เช่น กรณีการประกันชีวิตกับบริษัทเอกชน โดยผู้รับประโยชน์ควรเป็นคู่ชีวิตในกรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต ทั้งนี้สำหรับภาพรวมการดำเนินงานเพื่อรณรงค์และขับเคลื่อนด้านสิทธิของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะกลุ่มหญิงรักหญิงนั้นยังขาดความเป็นเอกภาพ จึงควรยึดหลักการสากลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะหลักการยกย่องการตาที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เป็นหลักการสิทธิมนุษยชนที่ครอบคลุมในทุกบริบท ที่สามารถปรับไปใช้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ รวมถึงการผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับคู่รักเพศเดียวกัน เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการปรับกระบวนการทัศนด้านนโยบายและประเด็นกฎหมาย เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย พบว่า การพัฒนาแนวคิดเพื่อนำไปสู่กระบวนการทัศนด้านนโยบายและประเด็นกฎหมายที่เป็นธรรม รวมถึงความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทยนั้น จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังแนวคิดของสิทธิมนุษยชนในสังคมอย่างเข้มแข็ง ตระหนักถึงบุคคลมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายโดยอยู่ภายใต้บริบทสังคมที่แตกต่างกันออกไป เคารพและเห็นค่าความเป็นมนุษย์ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอันเป็นพื้นฐานของการปรับกระบวนการทัศนของสังคมที่มีต่อกลุ่มหญิงรักหญิง นำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวทางปฏิบัติและเชิงนโยบาย ตลอดจนนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายที่รับรองสิทธิของกลุ่มหญิงรักหญิง

องค์ความรู้ใหม่

การแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ ในกรณีศึกษากลุ่มหญิงรักหญิงนั้น มีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการทั้งในแง่ของกฎหมาย และการผลักดันในสังคมร่วมกัน ดังนี้

กระบวนการทางกฎหมาย	กระบวนการทางสังคม
1. การออกกฎหมายที่รับรองสถานะคู่ชีวิตของคนเพศเดียวกัน และการแก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448	1. รณรงค์ให้เกิดการเคลื่อนไหวทางกฎหมาย โดยการผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับคู่รักเพศเดียวกัน
2. ออกพระราชบัญญัติคู่ชีวิต (พ.ร.บ.คู่ชีวิต) เช่นเดียวกับคู่ชาย-หญิง ทั่วไป	2. รณรงค์สร้างความตระหนักรู้และสร้างจิตสำนึกแก่สาธารณชนในเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศ เรื่องสิทธิในวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศและความหลากหลายทางเพศ
3. พัฒนาร่างและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความเท่าเทียมและห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและวิชาชีพ พร้อมกับจัดตั้งคณะกรรมการการจ้างงานอย่างเท่าเทียม	3. ภาครัฐและเอกชนบูรณาการร่วมกัน ส่งเสริมให้เกิดความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในทุกกรณี
4. การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมให้กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าเป็นพลังของสังคมมากยิ่งขึ้น และต้องยืนยันว่าประชาชนไทยทุกคนมีสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยไม่มีเส้นแบ่งเกี่ยวกับเพศ	
5. จัดการอบรมเพื่อสร้างความตระหนักและสร้างเสริมศักยภาพในประเด็นความเสมอภาคระหว่างเพศ ความหลากหลายทางเพศและวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในภาคแรงงาน ภาคการศึกษา สาธารณสุข และบริการหลักอื่นๆ ที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้จัดบริการ	

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผลวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่า แม้ในปัจจุบันสังคมจะเปิดกว้างเรื่องความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่ยังขาดสิทธิในบางเรื่องและทัศนคติของคนในสังคมบางกลุ่ม ที่ทำให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศและกลุ่มหญิงรักหญิงต้องเคลื่อนไหวอย่างหนัก เพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับตนเองตามสิทธิที่ตนเองควรได้รับ สอดคล้องกับงานวิจัย Sooksom (2016) ทำการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนในเรื่องวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศในระบบกฎหมายไทย พบว่า องค์การสหประชาชาติได้วางแนวทางการคุ้มครองและรับรองสิทธิมนุษยชนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ พร้อมทั้งกำหนดให้รัฐมีหน้าที่สร้างหลักประกันความคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ แต่สำหรับประเทศไทย การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงมีข้อจำกัดทั้งจากสังคมและกฎหมาย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมในสังคมไทย ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย พบว่า

แนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้น ภาครัฐต้องดำเนินการในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ ควบคู่กับการบูรณาการร่วมกับภาคเอกชนในการผลักดันแนวคิดสิทธิมนุษยชนและการไม่เลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Payaksee (2017) ทำการศึกษาเรื่อง ความไม่เท่าเทียมในสิทธิกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ พบว่า ในสังคมไทยถึงแม้จะเปิดกว้างให้กับกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ แต่การเปิดกว้างนั้นก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือได้รับสิทธิเท่าเทียมกับประชาชนคนอื่น ๆ การใช้สิทธิอันสมบูรณ์และการมีส่วนร่วมในสังคมไม่มีทางเป็นไปได้ หากภาครัฐ สังคมและทุกภาคส่วนไม่ยอมรับและไม่เข้าใจว่าสมาชิกในสังคมทุกคนเสมอกันและควรได้รับสิทธิมนุษยชนเท่าเทียมกัน และร่วมกันผลักดันและไม่ละเลยเพิกเฉย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการปรับกระบวนการทัศนด้านนโยบายและประเด็นกฎหมาย เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรม และความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิงที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย พบว่า แนวทางการปรับกระบวนการทัศนด้านนโยบายและกฎหมายเพื่อความเป็นธรรมของกลุ่มหญิงรักหญิงนั้น ต้องปลูกฝังและรณรงค์ในสังคมอย่างเข้มข้นในการยอมรับและเรียนรู้ที่จะอยู่กับความหลากหลายทางเพศจากสถาบันครอบครัวเป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นแนวทางปฏิบัติและเชิงนโยบาย ตลอดจนนำไปสู่การปรับปรุงกฎหมายที่รับรองสิทธิของกลุ่มหญิงรักหญิง สอดคล้องกับงานวิจัย Thepthein (2008) ทำการศึกษาวีถีชีวิตของคนรักเพศเดียวกัน และผลกระทบ ซึ่งพบว่า ครอบครัว เป็นสถาบันและปัจจัยที่ส่งผลต่อการต่อชีวิตของคนรักเพศเดียวกัน ตั้งแต่การนิยามตนเอง หรือการกระทำที่แสดงต่อกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ดังนั้น การให้ความรู้และปรับกระบวนการทัศนดังกล่าว สถาบันครอบครัวจึงจำเป็นต้องผลักดันและรณรงค์ให้เยาวชนเรียนรู้ถึงสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางเพศ

สรุป

ปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมในสังคมไทย โดยปัญหาสะท้อนผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิง ได้แก่ การจดทะเบียนสมรสของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่สามารถกระทำได้ ความไม่เสมอภาคของกลุ่มหลากหลายทางเพศต่อการสมรสและการรับรองบุตร เนื่องจากขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 รวมถึงพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. 2561 ที่ไม่ได้ให้สิทธิครบถ้วนต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศ อีกทั้งยังถูกตีตราและการถูกเหยียดหยามจากสังคมต่อกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศว่าอยู่คนละชนชั้นหรือคนละสังคมและการไม่ถูกยอมรับจากครอบครัว ซึ่งครอบครัวเป็นส่วนสำคัญ นอกจากนี้กลุ่มหลากหลายทางเพศมักถูกเลือกปฏิบัติจากหน่วยงานหรือบุคลากรภาครัฐที่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในตัวตนและวิถีชีวิตของเพศหลากหลาย การรับรู้เรื่องความแตกต่างหลากหลายทางเพศจึงเป็นผลพวงมาจากการยึดมั่นและติดอยู่ภายใต้วัฒนธรรมความเป็นเพศแบบหญิงชายตายตัว ความไม่เป็นธรรมที่สังคมไม่ยอมรับบุคคลเพศหลากหลายเป็นเสมือนประชากรทั่วไป และสังคมเองก็ไม่พยายามที่จะเรียนรู้ในเรื่องดังกล่าว และยังเข้าใจผิดในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มหลากหลายทางเพศในหลายประเด็น ทั้งเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศ การแสดงออกทางเพศ รวมทั้งเรื่องสิทธิและการคุ้มครองเมื่อประสบกับปัญหาการตีตรา อคติ และการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐ เอกชนและสังคมต้องให้ความร่วมมือในการผลักดันเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม ความเป็นธรรมทางเพศ ทั้งในทางกฎหมาย การบังคับใช้ การให้ความรู้และรณรงค์เรื่องสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 พัฒนาและดำเนินโครงการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชนในเรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศ เรื่องสิทธิในวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ และความหลากหลายทางเพศ หรือการจัดตั้งองค์กร/สมาคม ที่นำเสนอความรู้และสร้างความเข้าใจในเรื่องเพศ ความหลากหลายทางเพศ นอกจากนี้ควรมีกฎหมายที่ว่าด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติและนโยบายตลอดทั้งกลไกรัฐ โดยครอบคลุมไปถึงภาคเอกชน ประชาสังคม องค์กรสื่อสารมวลชน และสังคมในภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยวิธี

1.2 การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความเท่าเทียมและห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและวิชาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันการไม่เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศ

1.3 มาตรการทางกฎหมายที่กำหนดให้บริษัทประกันชีวิตเอกชนต้องออกกรมธรรม์คุ้มครองผู้เอาประกันที่เปิดทางให้คู่ชีวิตไม่ว่าจะแต่งงานหรือไม่ได้แต่งงานก็ตาม ไม่ว่าจะมิเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศใดก็ตาม สามารถมีสิทธิเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการเอาประกันภัยของคู่ชีวิตได้

1.4 บุรณาการแนวปฏิบัติว่าด้วยความเท่าเทียมระหว่างเพศและการไม่เลือกปฏิบัติด้วย และสร้างความตระหนักรู้ในชุมชนโรงเรียนทั้งหมดเกี่ยวกับการไม่เลือกปฏิบัติด้วยต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศ เพื่อเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจ อันจะส่งผลต่อการสร้างทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มหลากหลายทางเพศ

1.5 ออกกฎหมายที่รับรองสถานะคู่ชีวิตของคนเพศเดียวกัน โดยให้กฎหมายนี้คำนึงถึงแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดที่จะอนุญาตและรับรองการใช้ชีวิตคู่อย่างมีเสถียรภาพระหว่างบุคคลสองคนบนพื้นฐานที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน และสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงได้รับ โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพวิถีทางเพศ หรืออัตลักษณ์ทางเพศ รวมถึงความหลากหลายทางเพศ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ความเป็นธรรม และความเท่าเทียม ผ่านมุมมองของกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย” โดยให้น้ำหนักของความสัมพันธ์กับ “สตรี” ไม่ได้ทำการศึกษาในกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจมีความต้องการด้านความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มอื่นๆ

2.2 การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจแนวคิดและความเข้าใจของกลุ่มหญิงรักหญิงต่อเรื่อง “ความมั่นคงของมนุษย์” ผ่านมโนทัศน์และประสบการณ์ตรง “ด้านสิทธิ ด้านความเป็นธรรม และด้านความเท่าเทียมของกลุ่มหญิงรักหญิง” การศึกษาครั้งต่อไป อาจทำการศึกษาโดยรูปแบบอื่นๆ เช่น เชิงปริมาณ (Quantitative Research) หรือรูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method)

References

- Anderson, T. L. (2002). *Practical Ethics Series: Rawls' Social Contract: Justice as Fairness*. Retrieved May 5, 2021, from [https://scholar.google.com/scholar?hl=th&as_sdt=0%2C5&q=Anderson%2C+T.+L.+%282002%29.Rawls%E2%80%99+social+contract&btnG=,1-](https://scholar.google.com/scholar?hl=th&as_sdt=0%2C5&q=Anderson%2C+T.+L.+%282002%29.Rawls%E2%80%99+social+contract&btnG=,1-4)

- Kongsawat, N. (2015). *A Study of the Interaction Effects between Gender and Generation Affecting Fashionable Shoes Making Decision of the Consumers in Chonburi Province*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.
- Link, B. G., Mirotznik, J., & Cullen, F. T. (1991). The Effectiveness of Stigma Coping Orientations: Can Negative Consequences of Mental Illness Labeling Be Avoided? *Journal of Health and Social Behavior*, 32(2), 302-320.
- Nitiwana, C., & Leerasiri, W. (2017). Promotion of LGBT Human Rights in the United States during the Obama Administration (2009-2016). *Journal of Political Science and Public Administration*, 8(1), 1-32.
- Owen, T. (2010). "Human Security: A Contested Contempt". In *the Rutledge Handbook of New Security Studies*. London: Rutledge.
- Payaksee, S. (2017). *Inequalities of Rights with Sexual Diversity*. Documents for Academic Conferences (Proceedings) the 16th Graduate Student Network Seminar in Sociology and Anthropology Academic Year 2016 During 29-30 June 2017. (pp. 903-914). Phitsanulok: Naresuan University.
- Sooksom, A. (2016). *Human Rights to Sexual Orientation and Gender Identity in Thai Legal System*. Bangkok: Thammasat University.
- Sudha, M. (2007). *Human Security: Concept and Practice*. Retrieved May 5, 2021, from https://mpira.ub.uni-muenchen.de/2478/1/MPRA_paper_2478.pdf
- Sukrarerk, P. (2003). *Sex Education: The Science of Learning about Sex*. Bangkok: Hmorchawban.
- Thepthein, B. (2008). *The Relationship of Homosexuals Life*. Bangkok: Srinakharinwirot University.